

Мирко Благојевић

ДРАГОЉУБ Б. ЂОРЂЕВИЋ И НЕУОБИЧАЈЕНА СОЦИОЛОШКА ФОРМА*

Плодан социолошки писац, Драгољуб Б. Ђорђевић, објавио је, у издању “Чигоја штампе” из Београда, занимљиву и за српску социолошку књижевност необичну књигу: *Узорници и пријани: скице за портрет ЈУ социолога религије*.¹ Ради се о монографији која је настала сабирањем претходно у часописима и годишњацима објављених скица за портрет његових колега, учитеља, пријатеља и узора, социолога религије са читавог простора бивше Југославије, оснивача и репрезентата једне од развијенијих социолошких дисциплина у социјалистичкој Југославији. Необичност ове монографије састоји се у томе што она није само научни, социолошки пресек њиховог укупног доприноса социологији религије бивше Југославије, него је више један непосредан, лични став и доживљај који је аутор стекао професионалном и пријатељском сарадњом коју је са њима имао током своје, преко тридесет година дуге, успешне каријере социолога религије. Но, књига овако конципирана, није само прича о пионирима социологије религије сада непостојеће земље. То је књига и о самом аутору, о његовој професионалној каријери од првих корака младог социолога почетком седамдесетих година прошлог века до профилисаног и зрелог социолога данас, о његовим мотивима да се упусти у проучавање једног сложеног духовног и друштвеног феномена, сумњама и дилемама, путевима и странпутицама током тог истраживања те плодног дијалога са ауторима чије портрете даје на страницама ове књиге. Вредно је такође, истаћи, да је монографији прибављен предговор из пера једног од најпознатијих хрватских социолога религије средње генерације, Синише Зриншчака, познатог социолога и ван граница Хрватске, члана престижних међународних струковних удружења.

Аутор је свесно изабрао неуобичајену социолошку форму помоћу које приказује портрете десет социолога религије бивше Југославије, ауторе који су легитимисали социологију религије те земље и без чијег научног рада се не могу разумети ни стање, дometи и перспективе социологије религије у данашњим, независним државама: Словенији, Хрватској, Босни и Херцеговини, Србији. Драгољуб Б. Ђорђевић свесно ограничава дometе своје монографије: он оставља млађим социолозима да према научним узусима анализирају, процењују појединачне доприносе социолога религије формативног периода или да валоризују укупан теоријски и

* Изговорено на округлом столу *Узорници и пријани*, организованом поводом истоимене књиге Драгољуба Б. Ђорђевића за време XV ЈУНИР конференције *Положај и дometи социологије религије у бившим југословенским земљама: 1991-2007* (Бабин зуб, 27-29. јун 2008). Обавезно прочитати и реферате са конференције, штампане у: Đorđević, D. B. (ed.) 2008. *The Sociology of Religion in the Former Yugoslav Republics*. Niš: YSSSR.

¹ Обиман приказ књиге *Узорници и пријани*, на енглеском језику и под насловом „Role Models and Mates – Short Portraits of Yugoslav Sociologists of Religion“, објавио сам 2008. године у *Политикологији религије* [2(1):185-192].

емпиријски домет те социологије (што је Зриншчак и учинио за хрватску социологију религије). Због тога од ове књиге не треба тражити оно што она, по ауторовим настојањима, и не може да пружи: једну исцрпну анализу важних питања и проблема формирања и развијања посебне социолошке дисциплине у тачно дефинисаним, историјским друштвеним и политичким околностима социјалистичког југословенског друштва. Ауторов прилаз у основи је есејистички, мање научни. Овај други прилаз Ђорђевић је небројано пута демонстрирао у заиста богатом попису објављених радова.

Портрете десет социолога религије (Штефице Бахтијаревић, Срђана Врцана, Николе Дуганције, Јакова Јукића, Марка Кершевана, Николе Складара, Есада Тимића, Сергеја Флереа, Ивана Цвитковића и Ђуре Шушњића), од којих су неки живи а неки не, неки још увек активни као предавачи или писци а неки умировљени, Ђорђевић слика у форми књижевног израза који се зове *скица*: то је прозна форма слична краткој причи (цртици, вињети), мање изразит, поједностављен и више неформалан књижевни састав, присног тона и стила. Та присност, усуђујем се рећи, највише је привукла аутора да проговори о људима које је више или мање добро познавао и са којима се тридесетак година дружио на бројним научним сусретима и конференцијама. Из његове књиге избија као снажна порука да је људска димензија у односима научника из времена које је неповратно прошло важна колико и научна. То је топла прича о ауторитетима и ученицима, о науци и практичној политици, о истраживњу и идеологији. Свакако, преко те приче упознајемо и ментални склоп нашег аутора: постоје неписана правила лепог понашања у научној заједници која треба поштовати, односе између старијих и млађих научника треба изграђивати на узајамном поштовању, одговорности и личном поштењу. Аутор је себе као професионалог социолога изграђивао на овим темељима, па се ваљда тиме може објаснити његова несебична и стална подршка младим социолозима. Он им је увек кад је то могао пружао прилику да се искажу и докажу као социолози, било тако што је радо прихватао менторство за магистарске и докторске тезе било прихватањем и штампањем првих радова од чега умногоме зависи будући позив ових кандидата. Наравно, не треба ни идеализовати интерперсоналне односе у научној заједници. Ђорђевић је свакако, са искуством које у томе има, тога свестан. Али њему је просто стало да ту релативно малу групу научника којој је и сам припадао прикаже у светлу сопственог доживљаја. А тај доживљај је у сваком појединачном случају без изузетка позитиван, подстицајан и увек дијалогски усмерен према решавању неког важног научног проблема, важне научне дилеме, никако није усмерен према човеку, компромитацији његове личности или дискредитацији његовог научног интегритета.

Десет скица за портрет YU социолога религије аутор је урадио структуришући одговарајући број тема заједничких за све приказане ауторе, уз додаток по које теме која је карактеристична само за скицу једног социолога. Заједничке теме су: кретање у служби, познанство са аутором, рукописна сарадња, књига миљеница, домети “скицираног” социолога религије, последње виђење и искрица за социологију религије дотичног аутора. Поред наведених тема постоји још једна тема у свим скицама социолога религије. Она није униформно именована али је можемо уопштити као битну карактерну особину портретисаног социолога. Тако читамо, уз одговарајуће образложење, да је Срђан Врцан чврст човек, да је Јаков Јукић благодаран а, на пример, да је Ђуро Шушњић заводљив човек. Монографија обилује важним и занимљивим информацијама о образовању, каријери, објављеним радовима, личним

особинама портретисаних аутора. Ови социолози су живели или сада живе не простору бивше социјалистичке Југославије а од 90-их година у неколико новоформираних, међународно признатих, независних држава. Да није било Драгољуба Б. Ђорђевића никад их нико не би опет саставио и ставио између корица “Узорника и пријана”. Тако се Драгољуб Б. Ђорђевић одужио њима лично али је истовремено и задужио савремену социологију религије на Балкану а онда и младе социологе религије да вредно сакупљају обимну грађу, да објављују и учествују на научним конференцијама, не само на бившем југословенском простору него и у иностранству, да развијају рукописну сарадњу са колегама и да се са њима друже како би за тридесетак година ова монографија добила достојног двојника у којој ће бити портрети неких других социолога. Биће довољно да буду бар упола вредни и индигни колико су били “стари”, па да и они уђу у историју социологије религије на балканским просторима.

*

* *

Кратко бих, инспирисан Ђорђевићевом монографијом, изнео своје импресије о већини поменутих социолога религије. У односу на њих ја сам несумњиво социолог религије млађе генерације, а аутор монографије, као социолог религије средње генерација, нека је врста спреге између њих и моје генерације. Од свих социолога религије бивше Југославије поменутих у Ђорђевићевој монографији, никакав лични контакт или преписку нисам имао само са Марком Кершеваном из Словеније и Штефицом Бахтијеревић из Хрватске. Наравно, то не значи да сам био изван комуникације са њиховим социолошким радовима које сам често користио пишући своје текстове из социологије религије.

Један од поменутих аутора, нажалост сада почивши *Срђан Врџан*, јесте социолог религије који је својим радовима понајвише утицао на моје социолошко sazревање у проучавању религијског феномена. Његов утицај је био тако јак да Ђорђевић чак говори о мени као *врџановицу* у проучавању религије на простору српског православља. Строгост и објективност, доследно социолошко-емпиријско стајалиште су моменти које сам препознао и прихватио од овог аутора. Од 2000-те године успоставио сам лични контакт а потом е-mail дописивање са Срђаном Врџаном све до његове смрти прошле године.

Колегу *Николу Дуганџију* сам упознао у Београду на једној конференцији кад и Срђана Врџана, 2000-те године. У холу хотела *Метропол* Зорица Кубурић, Никола и ја дуго смо причали о рату на простору бивше Југославије и о темама из социологије религије. Прве импресије су биле да се ради о једном господину, тихом, ненаметљивом али правом стручњаку који уме да слуша саговорника. Разговор је текао лако, без устручавања или тескобе. Имам утисак да је томе највише допринео његов карактер, толеранција и искуство, а тек онда и наш ентузијазам и амбиција.

Књигама *Јакова Јукића* (Жељка Мардеша) одушевљавао сам се још као студент. У свом социолошком усавршавању често смо крали покоју Јукићеву мисао. Ја сам настојао да то у својим текстовима назначим, али његов стил и начин размишљања је кад-тад пробијао и био очигледан онима који су редовно пратили социолошку књижевност. Пред крај његовог живота са њим сам успоставио преко

Драгољуба Б. Ђорђевића рукописну сарадњу а његово последње, сада видим опроштајно и опоручно писмо добио сам једва нешто више од месец дана пре смрти. Ту ми је написао да је његова генерација на заласку, да се он лично јако уморио од болести и да ми млађи треба да наставимо где су, рецимо, он и Врцан стали.

Николу Скледара сам упознао тек фебруара 2005. године у Новом Саду на једној конференцији коју је уприличила Зорица Кубурић, иако сам се се његовим текстовима сусрео много раније. Разговор са њим и осталим колегама са тог скупа водио сам после завршетка скупа, нормално, у оближњој кафани уз топлу атмосферу зачињену финим јелом и реским вином, иако је напољу било 22 степена Целзијусова. Пошто сам већ чуо за његов бoемски живот, највише сам се распитивао са којим колегама и пријатељима из Хрватске најчешће воли да ужива у атмосфери какву смо му уприличили то вече.

Професора *Есада Ћимића* сам упознао далеких 80-их година чим је из Босне дошао у Србију и на београдски Универзитет јер сам био управо генерација која је започињала студије социологије, тако да ми је ускоро проф. Ћимић предавао три предмета: Увод у марксизам, Социологију религије и Социологију морала. У то време, иако се академски простор у Србији за проучавање православља тек почео откривљивати, мало је било студената који су се озбиљно интересовали за тај предмет истраживања. Колега Горан Јовановић, сада професор у Женеви, и ја смо били ретки студенти који су дипломски рад одбранили из социологије религије код проф. Ћимића: он се бавио Веберовим истраживањем далекоисточних религија, а ја трансформацијом раног хришћанства. У то време проф. Ћимић је био права звезда у академском животу Београда па смо се, наравно, и ми поносили тиме што смо дипломске радове бранили код њега. Док је још био у Београду, ја сам започео и своју магистарску тезу која се тицала искуственог истраживања пробуђеног православља, али је професор ускоро напустио Београд и Србију, па сам ја остао без ментора. На сву срећу проф. Ђорђевић је несребично спасао и тему и мене као будућег социолога религије.

Професора *Сергеја Флереа* сам упознао у Новом Саду када је он већ отишао из Србије у Марибор. Раније сам прочитао његове радове који су се тицали истраживања религиозности и користио их у свом магистарском раду. Боље сам га упознао кад је наставио да прилично често долази у Нови Сад. Доживео сам га као *rag excellence* научника, социолога који придаје велику пажњу емпиријским истраживањима и њиховој методолошкој основи. Пошто је дуго радио у Србији, схватио сам његово инсистирање на отварању српске социологије религије према другима као професионално добронамеран увид који ће помоћи домаћој социологији религије да изађе изван оквира аутархије.

Радове професора *Ивана Цвитковића* читао сам још као студент социологије током 80-их година прошлог века. Прошло је прилично времена пре него што сам га лично упознао на некој ЈУНИР конференцији у Србији. Посто је он често долазио у Србију, виђали смо се а готово увек нам је доносио по неку своју нову књигу. Тако сам са њим наставио комуникацију читајући његове текстове. Он је истраживао разноврсне социолошке теме и теме из социологије религије и дао вредан допринос у проучавању конкретних историјских личности (Крлеже и Степинца), религијске панораме Босне и Херцеговине, класичне религиозности, система религија света, вероисповедне позадине рата у Босни, националног идентитета Хрвата у Босни итд.

Књиге *Ђуре Шушњића*, ево има томе већ више од двадесет година, јако су утицале на мене у опредељењу да ми социологија религије буде најважније предмет изучавања од завршетка студија до данас. Као и Јукићеве, његово књиге су студенти са великим занимањем читали. Оне су биле писане стилем који је прилично одударао од општеприхваћеног социолошког стила писања. Мисао му је била лепршава, сва у парадоксима и то је било нешто потпуно другачије од редовне литературе коју смо читали. Лично сам га упознао тек 1994. године кад је постао професор београдског Филозофског факултета и био ми члан комисије за одбрану магистарске тезе. Сарадњу само наставили његовим пристанком да ми буде ментор за докторат уз инсистирање да коментор буде Д. Б. Ђорђевић. После седам година од прихватања теме одбранио сам докторат 2003. године. Шушњић религији прилази комплексно са свешћу о могућностима и дoметима социолошког приступа. Религија се никако у објашњењу и тумачењу не може свести на социолошки план али се без њега не може ваљано ни разумети јер је историја религија неодвојива од историје друштва у коме је настала. Ђуро Шушњић је писац кога не фасцинирају медији, гласна и интернационална промоција. Али је зато он једна “красна људина”, високи интелектуалац који живи за идеје и који је страховито лојалан човек: кога он једном прихвати не треба да се боји да ће га икада, било у добру, било у злу, напустити.